

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

СТ А Н О В И Щ Е

От: доц.д-р Надежда Йорданова Димова, Департамент „Икономика“, Нов български университет – София, професионално направление 3.8. „Икономика“ Научна специалност „Маркетинг“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „Маркетинг“

Автор на дисертационния труд: **Венелина Красиминова Атанасова**

Тема на дисертационния труд: **„ПОТРЕБЛЕНИЕТО ПО ЛИЧНИТЕ БЮДЖЕТИ НА ГРАЖДАНИТЕ“**

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 3994/18.12.2025г. на Ректора на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Докторантът е зачислен в редовна форма на обучение към катедра „Маркетинг и стратегическо планиране“ при Университет за национално и световно стопанство със Заповед № 941/27.04.2020г. Преминава в задочна форма на обучение, съгласно Заповед № 1002/10.04.2024 г. за трансформиране.

Положил е всичките си изпити успешно и изцяло е изпълнил индивидуалния си план.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е с обем от 212 с., от които 171 с. основен текст, 18 с. цитирани източници и 20 с. приложения. В дисертацията се съдържат 30 таблици, 7 фигури, 72 графики и 12 приложения. В структурно отношение дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, насоки за бъдещи изследвания, използвана литература и информационни източници и приложения.

Докторантът е посочил, че актуалността и значимостта на разработката се изразява в това, че проблемът относно потреблението по личните бюджети на гражданите, е свързан с изследване на промените в живота на хората – не само като изменение на жизнения им стандарт, но и като промяна на начина на живот, как и какво те купуват; грижата за себе си, грижата за околните и отношението им към природата.

Литературният обзор, свързан с темата на дисертационния труд, обхваща именно тези проблемни области, които са обособени в три направления, опеделени от докторанта: 1. Връзката нужди, потребности, производство, потребление, маркетинг; 2. Същност на потреблението по личните бюджети на гражданите; 3. Връзката потреблението по личните бюджети на гражданите и жизнения стандарт.

Докторантът посочва основната цел на дисертационния труд, който е да се анализира и оцени потреблението по личните бюджети на българските граждани за периода 2000-2020 г. По отношение на хранителните продукти оценяването се базира на утвърдени допустими норми на консумация. По отношение на нехранителните продукти се взимат под внимание икономическите, технологичните, екологичните тенденции и други фактори, които оказват влияние върху потребителското поведение, давайки се ясна представа дали потреблението на българина е осъзнато и устойчиво.

Докторантът е формулирал изследователската си теза в обстоятелството, че потреблението по личните бюджети на българските граждани в началото на XXI в. разкрива ниско качество на живот.

В първата глава докторантът е акцентирал върху теоретичните аспекти на потреблението по личните бюджети на гражданите. Представя се връзката между нужди, потребности, производство, потребление и маркетинг. Изяснява се същността на потреблението по личните бюджети на гражданите и се предлага класификация на факторите, влияещи върху потреблението. Разкрива се връзката между личните бюджети на гражданите (съвкупност от потребителски разходи за лични потребности и нужди на

потребителя, заедно със спестяванията за бъдещи потребления и задължения) и жизнения стандарт (равнище на живот, който индивидите или обществото са постигнали или се стремят да достигнат).

Докторантът във втора глава е направил обзор на методологиите на събиране и обработване на данни от: НСИ, Евростат, Световна банка (СБ), Международен валутен фонд (МВФ), доклади на ООН и др. Изведени са предимствата и ограниченията на тези методологии. Предложена е адаптирана методология на НСИ (има се предвид методология, за прилагането, на която се използват данни от НСИ) за целите на настоящия дисертационен труд.

В трета глава докторантът е изготвил анализ на потреблението по личните бюджети на гражданите за периода 2000-2020 г. Анализът обхваща потреблението на четири основни групи стоки и услуги: хранителни продукти, нехранителни продукти, напитки и тютюневи изделия, и услуги. Изводите от анализа са обвързани с жизнения стандарт на населението.

Самата дисертация е финализирана със заключение, насоки за бъдещи изследвания, списък с използвана литература и приложения.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

За да се направи оценка на получените научни и научно – приложни резултати може да се изходи от теоретичната и практическата значимост на извършеното изследване. В случаят относно значимостта, която е формулирана в следното: проблемът относно потреблението по личните бюджети на гражданите, е свързан с изследване на промените в живота на хората – не само като изменение на жизнения им стандарт, но и като промяна на начина на живот, как и какво те купуват; грижата за себе си, грижата за околните и отношението им към природата е напълно реализирана и доказана.

Изследването дава систематизирани познания за това какви въздействия се наблюдават върху хората, в частност върху българските граждани. Би могло да е за държавни, образователни и научни институции; предприятия; статистически и социологически организации; за агенции, свързани с анализи, прогнози, реклами, връзки с обществеността, проучвания и др.; за гражданите – с цел да се информират и да разширят вижданията и разбиранията си за въздействията върху потреблението.

Избраната методология за анализ е в напълно в съподчиненост с изследваната проблематика.

Считам, че изследването и направените изводи са адекватни и целесъобразно структурирани и представени като информация.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

За защита на дисертацията са представени следните приноси, които аз напълно одобрявам, а именно:

1.Обогатени са съществуващите знания, като са систематизирани теоретичните разработки в областта на потреблението по личните бюджети на гражданите.

2. Направено е обобщение на методологическите подходи за събиране и обработване на статистически данни и е обоснована използваната от автора методология за изследване на потреблението по личните бюджети на гражданите.

3. Анализирани са динамиката и структурата на потреблението по личните бюджети на гражданите и е направена оценка на жизнения стандарт на населението за периода 2000-2020 г.

Считам, че би могло да бъдат и по-разгърнати за по-голяма яснота задълбоченост при представянето на извършеното в самата дисертация.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантката е представила три публикации, които са напълно достатъчни като брой и съдържание, за да отговори на изискванията за защита на дисертационен труд.

6. Оценка на автореферата

Одобрявам представеният автореферат по отношение както на съдържанието на дисертационният труд, така и правилата за структура и съдържание на такъв в представената задължителна документация. Авторефератът представя в синтезиран вид изпълненото от докторанта научно изследване и постигнатите резултати от него.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Към докторанта имам препоръка да публикува своето изследване в монографичен труд, за да бъде достъпно изследването до по-широк кръг от читатели.

Нямам други въпроси и забележки.

8. Заключение

Въз основа на изготвеното становище, категорично може да се заключи, че представеният дисертационен труд на тема: **„Потреблението по личните продажби на гражданите“** на **Венелина Красимилова Атанасова** притежава необходимите качества и отговаря на всички изисквания за придобиването на ОНС „доктор“.

Предлагам на уважаемите членове на научното жури да присъдят **ОНС „доктор“** на докторант **Венелина Красимилова Атанасова** в професионално направление **3.8. „Икономика“** по научна специалност **„Маркетинг“**.

16.01.2026г.

гр.София

Подпис:

/доц.д-р Надежда Димова/

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

OPINION

From: Assoc.Prof.Dr. Nadezhda Yordanova Dimova, Department of Economics, New Bulgarian University - Sofia, professional direction 3.8. "Economics" Scientific specialty "Marketing"

Regarding: dissertation work for awarding the educational and scientific degree "doctor" in the scientific specialty "Marketing" UNWE

Author of the dissertation: **Venelina Krasimirova Atanasova**

Topic of the dissertation: **"CONSUMPTION ON THE PERSONAL BUDGETS OF CITIZENS"**

Basis for presenting the opinion: participation in the scientific jury for the defense of the dissertation in accordance with Order No. 3994/18.12.2025 of the Rector of the UNWE.

1. Information about the dissertation candidate

The doctoral candidate is enrolled in a full-time form of study at the Department of "Marketing and Strategic Planning" at the University of National and World Economy with Order No. 941/27.04.2020. He is transferred to a part-time form of study, in accordance with Order No. 1002/10.04.2024 for transformation.

He has passed all his exams successfully and has fully implemented his individual plan.

2. General characteristics of the presented dissertation work

The dissertation work has a volume of 212 pages, of which 171 pages are the main text, 18 pages are cited sources and 20 pages are appendices. The dissertation contains 30 tables, 7 figures,

72 graphs and 12 appendices. Structurally, the dissertation work consists of an introduction, three chapters, a conclusion, directions for future research, used literature and information sources and appendices.

The doctoral student indicated that the relevance and significance of the work is expressed in the fact that the problem of consumption according to the personal budgets of citizens is related to the study of changes in people's lives - not only as a change in their standard of living, but also as a change in their lifestyle, how and what they buy; care for themselves, care for others and their attitude towards nature.

The literature review related to the topic of the dissertation covers precisely these problem areas, which are separated into three directions, determined by the doctoral student: 1. The relationship between needs, wants, production, consumption, marketing; 2. The essence of consumption according to the personal budgets of citizens; 3. The relationship between consumption according to the personal budgets of citizens and the standard of living.

The doctoral student indicates the main goal of the dissertation, which is to analyze and evaluate the consumption according to the personal budgets of Bulgarian citizens for the period 2000-2020. With regard to food products, the assessment is based on established permissible consumption norms. With regard to non-food products, economic, technological, environmental trends and other factors that influence consumer behavior are taken into account, giving a clear idea of whether the consumption of Bulgarians is conscious and sustainable.

The doctoral student formulated his research thesis in the circumstance that the consumption of the personal budgets of Bulgarian citizens at the beginning of the 21st century reveals a low quality of life.

In the first chapter, the doctoral student focused on the theoretical aspects of the consumption of the personal budgets of citizens. The relationship between needs, wants, production, consumption and marketing is presented. The essence of the consumption of the personal budgets of citizens is clarified and a classification of the factors influencing consumption is proposed. The relationship between the personal budgets of citizens (a set of consumer expenditures for personal needs and wants of the consumer, together with savings for future consumption and obligations) and the standard of living (a level of living that individuals or society have achieved or strive to achieve) is revealed.

In the second chapter, the doctoral student reviewed the methodologies for collecting and processing data from: NSI, Eurostat, World Bank (WB), International Monetary Fund (IMF), UN reports, etc. The advantages and limitations of these methodologies are outlined. An adapted NSI methodology has been proposed (meaning a methodology for the application of which data from the NSI are used) for the purposes of this dissertation.

In the third chapter, the doctoral student has prepared an analysis of consumption according to the personal budgets of citizens for the period 2000-2020. The analysis covers the consumption of four main groups of goods and services: food products, non-food products, beverages and tobacco products, and services. The conclusions from the analysis are related to the standard of living of the population.

The dissertation itself is finalized with a conclusion, guidelines for future research, a list of used literature and appendices.

3. Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results

In order to evaluate the obtained scientific and scientific-applied results, one can proceed from the theoretical and practical significance of the research carried out. In the case of significance, which is formulated as follows: the problem of consumption on the personal budgets of citizens is related to the study of changes in people's lives - not only as a change in their standard of living, but also as a change in their lifestyle, how and what they buy; care for themselves, care for others and their attitude towards nature is fully realized and proven.

The study provides systematized knowledge about what impacts are observed on people, in particular on Bulgarian citizens. It could be for state, educational and scientific institutions; enterprises; statistical and sociological organizations; for agencies related to analyses, forecasts, advertisements, public relations, surveys, etc.; for citizens – in order to inform themselves and expand their views and understandings of the impacts on consumption.

The chosen methodology for analysis is fully subordinate to the researched issues.

I believe that the research and the conclusions drawn are adequate and appropriately structured and presented as information.

4. Assessment of scientific and applied scientific contributions

The following contributions have been presented for the defense of the dissertation, which I fully approve of, namely:

1. Existing knowledge has been enriched, by systematizing theoretical developments in the field of consumption on citizens' personal budgets.

2. A summary of the methodological approaches for collecting and processing statistical data has been made and the methodology used by the author for studying consumption on citizens' personal budgets has been justified.

3. The dynamics and structure of consumption in the personal budgets of citizens have been analyzed and an assessment of the standard of living of the population for the period 2000-2020 has been made.

I believe that the presentation of the work in the dissertation itself could be more comprehensive for greater clarity.

5. Evaluation of the publications in the dissertation

The doctoral candidate has submitted three publications, which are completely sufficient in number and content to meet the requirements for the defense of a dissertation.

6. Evaluation of the abstract

I approve the submitted abstract in terms of both the content of the dissertation and the rules for the structure and content of such in the submitted mandatory documentation. The abstract presents in a synthesized form the scientific research carried out by the doctoral candidate and the results achieved from it.

7. Critical notes, recommendations and questions

I have a recommendation for the doctoral student to publish his research in a monographic work, so that the research is accessible to a wider circle of readers.

I have no other questions and remarks.

8. Conclusion

Based on the prepared opinion, it can be categorically concluded that the presented dissertation work on the topic: "Consumption of personal sales of citizens" by Venelina Krasimirova Atanasova possesses the necessary qualities and meets all the requirements for the acquisition of the ONS "doctor".

I propose to the esteemed members of the scientific jury to award the ONS "doctor" to doctoral student Venelina Krasimirova Atanasova in the professional field 3.8. "Economics" in the scientific specialty "Marketing".

16.01.2026

Sofia

Signature:

/Assoc. Prof. Dr. Nadezhda Dimova/